

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כמדורשו, על מה משתעבדים יותר מכל אומה ולשון, ואם כן, מגיד שאסור להלשין ולגלות לפרעה מסתורין של ישראל, לכן קצה פרעה, ודו"ק היטב.

[ג]

ג, ה) ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים:

בב

ו) אלקי אביך אלקי אברהם וכו'. לפי מה שכתב הרמב"ם

שהרי קודם שמע פרעה מהם שאמרו לשון הרע, ואחרי כן אמר משה הכן נודע הדבר, וכן מוכח בילקוט שמהפך את סדר הפסוקים, דו"ל (שם) "אכן נודע הדבר, מלמד שהיה משה מהרהר מה ראה הקדוש ברוך הוא לשעבר ישראל יותר מכל האומות, עד שבאו דתן ואבירם שעשו בו דלטוריא, הלכו ואמרו לפרעה מבזה הוא על פורפירא שלך ועל עטרה שלך כו' מיד ביקש להרגו" הנה מבואר שהדילטורה היא שהלכו לפרעה כו'. ועל כורחך צריך לומר, דאין מקרא יוצא מדי פשוטו, ופשוטו של מקרא, שמה שאמר נודע הדבר הוא על שהרג את המצרי, ולאחר מכן וישמע פרעה שהרג את המצרי כיון שנודע הדבר. ולמדו צריך לפרש, שמה שאמר הכן נודע הדבר, היא לאחר ששמע פרעה, וזה גם קשה למשך חכמה להפוך את סדר הפסוקים.

לפיכך מפרש המשך חכמה, דבאמת לפי הדרש של חז"ל, כשאמרו למשה "מי שְׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עָלֵינוּ הִלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר פֶּאֶשֶׁר הִרְגֵתָ אֶת הַמִּצְרִי" זה בעצמו היה הלשון הרע, שאמרו רוצח אתה, ולכן אתה בא להורגנו כשם שהרגת את המצרי, וכמבואר בילקוט לעיל שאמרו שבמהותו רוצח הוא, ועל זה אמר משה אכן נודע הדבר מדוע ישראל משתעבדים יותר משאר אומות. והפסוק הבא, הוא המשך לזה "וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה", כלומר את הדבר הזה ששמע אומר שישראל סובלים מפני שיש ביניהם בעלי לשון הרע, והיינו ששמע רבינו אומר לישראל "שאסור להלשין ולגלות לפרעה מסתורין של ישראל", כגון זה ששמע הרג את המצרי, לכן קצה פרעה, לפיכך דקדק הכתוב לכתוב "וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה", היינו הדבר הכתוב לפני כן שאמר משה "אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר". ולפי דרכו של המשך חכמה מיושב כל הדקדוקים לעיל. [והוא ביאור נפלא, לכן מסיים "ודו"ק היטב" כי למראית עין לא ניכר עומק כונתו]

² תוכן דבריו, דבא לבאר, מדוע כתוב אלוקי אביך, הרי בכל מקום כתוב רק

[ה]

ב, יד-טו) ויאמר מי שְׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עָלֵינוּ הִלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר פֶּאֶשֶׁר הִרְגֵתָ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר: וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֶשׁ לַהַרְגַּ אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרָעָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר:

"את הדבר הזה", היינו מה שאמר משה "אכן נודע הדבר", שמפני לשון הרע ישראל סובלים, שמע פרעה ששמע אומר לפרעה לו מה שישראל עושים

ב, טו) וישמע פרעה את הדבר הזה. יעוין¹ מדרש בילקוט (שמות, קסז). ויתכן עוד, דהלשינו לפרעה, שאמר אכן נודע הדבר

¹ [ה] תוכן דבריו, דהנה פשטות הכתוב "וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה" משמע ששמע פרעה שהרג את המצרי, ולכן ביקש להרוג את משה. אלא שיש לדקדק, מהו הלשון "אֶת הַדְּבָר הַזֶּה", היה מספיק לכתוב "וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה". וליישב דבר זה מביא המשך חכמה את דברי חז"ל בילקוט שמעוני (שמות, קסב) שמבואר שם, שדתן ואבירם אמרו לפרעה הרבה דברים. וז"ל "הלכו ואמרו לפרעה מבזה הוא על פורפירא [פירוש: בגד חשוב] שלך, ועל עטרה שלך. אמרו לו יערב לו?!, הוא מסייע לשונאים, מיד בקש להרגו. רב נחמן אמר, על הכל ערב לו, עד שאמרו ליה אינו בן בתך. ורבנן אמרי על הכל לא הקפיד, עד שאמרו שופך דמים הוא [פירוש: במהותו], ולא מקרה הוא] והרג את המצרי" עכ"ל. הנה מבואר, שהרבה דברים אמרו לפרעה: שמבזה בגדיו, ושמייע לשונאיו, ואינו בן בתו, ושהוא רוצח. ועל פי זה מבואר היטב מה שדקדק הכתוב לכתוב "אֶת הַדְּבָר הַזֶּה", לרמז על הדברים הללו ששמע פרעה. אבל המשך חכמה לא ניחא ליה בזה, דלפי פשוטו אין רמז לדברים הללו בכתוב. ועוד הוקשה למשך חכמה כפי שיבואר להלן.

ומחדש המשך חכמה, דמה שכתוב "אֶת הַדְּבָר הַזֶּה", הוא המשך לכתוב לפני כן, שאמר משה "אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר", ודבר זה שמע פרעה. דהנה, פשטות הכתוב "אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר", הוא, שכשאמרו למשה "הִלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר פֶּאֶשֶׁר הִרְגֵתָ אֶת הַמִּצְרִי" נודע למשה שנודע ברבים שהרג את המצרי, ולכן "וַיִּירָא מֹשֶׁה". אבל הוקשה לחז"ל מדוע צריך לכתוב "אָכֵן נֹדַע הַדְּבָר", מספיק לכתוב "וַיִּירָא מֹשֶׁה", ופשוט הוא שהוא על שנודע שהרג את המצרי. ומפרשים חז"ל בילקוט, שהכתוב מרמז דבר אחר לגמרי, דירא משה לא על שהרג את המצרי, אלא וירא משה על צערן של ישראל, שנודע הדבר מדוע הם סובלים, מפני שיש בהם בעלי לשון הרע. וז"ל הילקוט (שם) "אכן נודע הדבר. מלמד שהיה משה מהרהר, מה ראה הקדוש ברוך הוא לשעבר ישראל יותר מכל האומות, עד שבאו דתן ואבירם שעשו בו דלטוריא" עכ"ל הילקוט. והנה דברי הילקוט בסדר הפסוקים אינו כפשוטו,

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הטעם שלא כתוב עני בני עמי, לרמז, שצעתם של כל אחד היה על כאב האומה

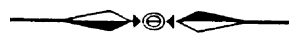
(ג, ז) ראה ראיתי את עני עמי כו' ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו. יתכן³ כי הכלל מכונה בלשון יחיד, והפרטים בשם רבים. ולכן אמר כי שמעתי צעקת הפרטים, לא שכל אחד צועק על עצמו מפני שהוא נלחץ, רק הפרטים צועקים על לחץ האומה בכללותה, וכל אחד אינו חושש על עצמו בפרט, רק על חלול כללות כבוד האומה, והבן.

[וצריך ביאור לפי דרכו של המשך חכמה, מדוע לא אמר אלוקי אדם ונח שנצטו גם מצוות. ב. מדוע לא כתוב בתורה אלוקי משה, והרי כל התורה ניתנה על ידו. ונראה שאין כונת המשך חכמה שמי שנצטו מצוות נקרא ה' עליו, והטעם שכתוב אלוקי אברהם יצחק ויעקב מבואר במקום אחר בחז"ל, אלא שכלל ה' את עמרם עם האבות, מפני שנצטו מצוות, והיה אביו של משה. ונראה, דה' רצה להראות למשה חשיבות המצוות, ובא לומר לו, שמפני חשיבות המצווה אני נקרא אלוקי אביך, לכן גאל את ישראל והוציאם ממצרים, כדי שתנתן תורה על ידך, ויהיה לך זכות גדול מאוד בזה. ומיושב הכל בס"ד.]

³ [ז] תוכן דבריו, דהנה לשון הכתוב "ראיתי את עני עמי אשור במצרים ואת צעקתם" צריך ביאור, דפתח בעינו עמי, והוא שם כולל לכל האומה, ואחרי כן כתב "ואת צעקתם", ולא מוזכר לעיל בני עמי, והיה לכתוב 'ראיתי את עני בני עמי ואת צעקתם', וכיון שלא מוזכר בני עמי, היה לכתוב 'ואת צעקתו', דהיינו צעקתו של עמי. ומבאר, דהתורה מרמזת, שכל יחיד ויחיד לא היה צועק על הלחץ של עצמו, אלא על כאב האומה, לפיכך נקט בתחלה עני עמי, ואחרי כן צעקתם, שאינם צועקים כבני עמי, שכל יחיד ויחיד צועק על מצוקתו, אלא הם צועקים על עני עמי, על עינוי האומה. [ומה שכתב המשך חכמה דהכלל מכונה בלשון יחיד, כונתו דעני עמי הוא כעין לשון יחיד, אבל באמת אינו לשון יחיד ממש, אלא לשון עם שלי, אלא שלא מוזכר בו בני העם, לכן הוא כלשון יחיד]

בהלכות מלכים (ט, א) שהאבות חידשו מצוות, ועמרם נצטוה במצרים מצוות יתירות, לכך כתיב אלוקי אביך זה עמרם וכו', שהג' אבות עם עמרם נצטוה במצוות, וכן אמר המדרש (שמות רבה ג, א) אלוקי אביך על עמרם.

[ז]

(ג, ז) ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשור במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו:

אלוקי אברהם יצחק ויעקב, ומדוע כאן כתוב אלוקי אביך. ומבאר על פי דברי הרמב"ם (מלכים ט, א), שכתב וז"ל "על ששה דברים נצטוה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בדינו ממה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצוות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוה עמרם במצוות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו" עכ"ל.

הנה מבואר, שעמרם נצטוה מצוות יתרות במצרים יותר מהאבות, לפיכך אמר לו אלוקי אביך, דהיינו עמרם שנקרא הקב"ה על שמו גם כן, כיון שעל ידו נצטו עוד מצוות במצרים. וכיון שהיה אפשר לומר, שאביך אין הכונה ממש, דהיינו עמרם, אלא אלוקי אבות שלך, לפיכך מביא ראייה ממדרש רבה ש"אביך" פירושו עמרם, דז"ל המדרש (שמות רבה ג, א) "אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על משה טירון היה משה לנבואה, אמר הקדוש ברוך הוא אם נגלה אני עליו בקול גדול אני מבעתו, בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה, מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו, אמר משה הנני מה אבא מבקש, אמר הקדוש ברוך הוא איני אביך אלא אלהי אביך בפתי באתי אליך כדי שלא תתירא, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחלה" ע"כ. מבואר במדרש שאביך היינו עמרם. והנה המשך חכמה לא מפרש כפי פירוש המדרש רבה דנגלה עליו בקולו של אביו, אלא רק מוכיח מהמדרש שאביך היינו עמרם. ונראה, דלא ניחא ליה בפירוש המדרש, כיון שפשט הכתוב לא משמע שנגלה עליו בקולו של אביו.

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ואם תחטא ככל רשעת הגוים, אשר לא יהיה גוי צדיק ממך, מה אעשה, להחליף גוי אמונים בגוי עובד פסילים. לא כן, כי אם ברשעת הגוים וכו', ואם תרשע, אז תקיא הארץ אותך כאשר קאה הגוי מלפניך. ולכן אמר כאן אל ארץ זבת חלב ודבש, שהיא עצם טוב לך לשבת ולשמוח בכל הטובה. ויותר עיקר, אל ארץ הכנעני, אשר שם המה הרשיעו והתמלאה סאתם והחטיאו את הארץ בכל תועבה אשר שנה ה', אולם לבני ישראל, ציוה את משה שיזכיר להם התכלית הטובה להם, ולא רשעת הגוים האלה, כדי שלא לערבב שמחת הנאנקים האלה, אשר ימצאו מנוח כרגע, כי סיוס המאמר, הוא השקפת התכלית. וכיוצא בזה דרשו על אהיה אשר אהיה וכו', ונכון.

צדקתם, אלא שהארץ מקיאה רשעים, וכיון שהגויים הרשיעו, הקיאה הארץ אותם, ובגלל זה אתם יורשים אותה, ולכן, אם תרשיעו תקיא הארץ אתכם כאשר הקיאה את הגוי. וטעם גדול יש בדבר, שהודיע להם שלא ירשיעו, כדי שלא תקיא הארץ אותם. ומיושבים כל הדקדוקים בפסוק זה. ולאחר שביאר המשך חכמה פסוק זה, בא לבאר הדקדוקים הנ"ל.

ומקדים המשך חכמה יסוד, שתמיד סוף הפסוק הוא התכלית העיקרי. וזה ביאור הענין. כשדיבר ה' עם משה, אמר לו שביאת ישראל לארץ יש לה שני בחינות, האחת שהיא ארץ רחבה ועוד היא ארץ זבת חלב ודבש, ודברים אלו הם לא הסיבה האמיתית שהנני נותן להם את הארץ, אבל אני אומר לך שיהיה להם בארץ ההיא עצם טוב לשמוח בכל הטובה, אבל התכלית שהנני מביא אותם אל הארץ ההיא, הוא מפני שהוא מקום הכנעני והרשיעו לפני, והארץ מקיאה אותם, ובוזה מיושב שאלה א' ב'.

אבל כשישמעו ישראל זאת, תפול רוחם מחשש שהארץ תקיא גם אותם, וגם מפני שישמעו שלא נותן להם את הארץ במתנה עבור צדקתם, אלא שהארץ הקיאה הכנעני. לפיכך אמר ה' למשה, לך אני אומר האמת, וכן אמר להם משה לפני שנכנסו לארץ כאשר כבר יצאו משיעבור מצרים, אבל אל תאמר כך לישראל שהם תחת עול שיעבוד מצרים, שלא תפול רוחם, אלא הפוך הסדר, שיחשבו שהתכלית הוא שיהיה להם מקום טוב מחמת צדקתם, אלא שגם הארץ הקיאה את הכנעני, ולא זה התכלית, ובוזה מיושב שאלה ג'.

[ח]

(ג, ח) וְאָרֶץ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלִהְיוֹתָ מִן הָאָרֶץ הַהִיא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל מְקוֹם הַפְּנֵעֵי וְהַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי:

אע"פ שיהנו בארץ ההיא, תכלית הבאתם מפני רשעת הגויים שם, שהקיאה הארץ אותם, לכן האריך ואמר מקום הכנעני

(ג, ח) וְאָרֶץ לְהַצִּילוֹ וכו' ולהעלותו מן הארץ ההיא, אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש, אל מקום הכנעני והחתי והאמרי כו'. ולהלן (ג, טז-יז), לך ואספת כו' ואומר אעלה אתכם כו' אל ארץ טובה כו' אל ארץ הכנעני כו' אל ארץ זבת כו'. והענין על פי מה שאמר להם במשנה תורה (דברים ט, ה) לא בצדקתך ולא ביושר לבבך כו' כי אם ברשעת הגוים כו' ומשמרו השבועה. והכוונה פשוטה, שלא תאמר שבצדקתך באת לרשת את הארץ,

⁴ [ח] תוכן דבריו, דבא ליישב: א. מדוע אמר ה' למשה שהארץ היא מקום הכנעני והחתי כו', והרי ידוע שכונתו לארץ ההיא, וכן להלן (פסוק יז) חוזר ואומר שהארץ היא מקום הכנעני. ב. מדוע כופל ואומר אל ארץ כו' אל ארץ כו' מקום כו' והרי מספיק לכתוב פעם אחת ארץ. ג. מדוע אל משה אמר קודם ארץ זבת כו', ואחרי כן אל מקום הכנעני כו', ולהלן לזקני ישראל אמר לומר להם בסדר הפוך, קודם ארץ הכנעני, ואחרי כן ארץ זבת חלב ודבש. כדכתיב "וְאָמַר אֲעֵלֶה אֲתֶכֶם מֵעֵי מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ הַפְּנֵעֵי וְהַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי אֶל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ".

וכדי ליישב זאת, מקדים המשך חכמה לבאר הכתוב בחומש דברים (ט, ה) "לֹא בְצַדִּיקְתָּךְ וּבְיִשׁוּר לִבְבְּךָ אֶתְּהָ כֹּה לְרַשֵּׁת אֶת אֲרָצָם כִּי בְרַשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךְ וְלִמְעַן הָקִים אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב". דיש לדקדק: א. מה ההבדל בין שנותן הארץ בצדקתם, ובין שנותן מפני רשעת הגויים, הרי זה אותו הדבר, דהרי גם אם נותן מפני רשעת הגויים, הוא מפני שישראל צדיקים ולא רשעים כגויים. ב. מדוע צריך להודיעם שהארץ ניתנת להם מפני רשעת הגויים, למאי נפקא מינה. ומבאר המשך חכמה, דאם נותן לישראל הארץ מתנה עבור צדקתם, ועבור מתנה זו הוא מסלק הגויים שאינם ראויים למתנה דאינם צדיקים כישראל, ולא מסלק אותם מפני שרשעים הם, אם כן אפילו אם ישראל ירשיעו ולא יהיו ראויים לקבל מתנה את הארץ, מכל מקום לא יוציאים מהארץ כדי להושיב גויים אחרים, שבודאי, ישראל אפילו ברשעתם עדיפים מהגויים, כיון שהם מאמינים בה' ולא כגויים עובדי פסילים, לפיכך אמר ה' לישראל על ידי משה, שידעו שאינו נותן להם הארץ מתנה עבור

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ט]

ג, יא-יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

משה רבינו ע"ה שאל, מי אנכי שאהיה שליח. והשיב לו ה', מפני שאתה עניו הנך ראוי להשראת השכינה, וזה לך האות שהקב"ה משרה שכינתו על העניו, כי התורה תנתן על ההר הנמוך מכולם

יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כו' מִי אֲנֹכִי כו' וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן כו' עַל

ההר הזה. קישור הכתובים⁵ כי משה היה עניו ונמוך בדעתו יותר מכל האדם, כאשר העיד עליו הכתוב (בהעלותך יב, ג). והוא משה, עד שלא נדבר עמו, הוא משה משנדבר עמו, כמבואר בתורת כהנים ריש ויקרא (א, יב) שלא זחה דעתו עליו. והוא עניו נשגב מבית אדם, איך יתכן כי לא יתפעל האדם משניו הטבע שבידו להופכה כחומר חותם ואין בנמצאים למעלה ממנו, שיהיה נמוך ושפל יותר מתינוק קטן אין זה רק מפני שגדלה השגתו באלקות פנים אל פנים, ודבוק תמיד באלוקים אמת, והוא בטל ממצואותו האנושית כנר בפני האבוקה, ולפי ערך גדלו בהשגה באלקות, יודע הוא כי הוא אפס ואין. ואין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו רק על עניו ונמוך בדעתו (ילקוט שמעוני תשא, שצו. ועוד), ולכן

שמע מינה האי מאן דיהיר בעל מום הוא" ע"כ.

ועל פי זה יבואר היטב תשובת הקב"ה למשה שאמר מי אנכי כו', אמר לו הקב"ה הטעם שאתה ראוי להיות שליח יותר מאחרים, כיון לשליחות זאת צריך השראת השכינה, ואתה ראוי יותר מאחרים להיות עליך השראת השכינה כי אתה עניו, וזה שהשיב לו ה' על שאלתו, שהטעם שאתה ראוי לשליחות זאת "כי אהיה עמך". ועל זה אמר לו ה', שדוק שאלתך שמורה על ענוה, היא אות לאחרים שאתה ראוי לזה, "כי מענותותך יראו הכל שאתה מקושר באלקות, והנך שליח מיוחד לי", ומה שאתה עניו, הוא סיבה להיות השליח, כשם שכשצא ממצרים תקבלו את התורה על ההר הנמוך מכולם.

ולדברי המשך חכמה, הפסוק מחולק לשני חלקים "וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ - בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה", פירוש, כי אהיה עמך הוא הסיבה שאתה תהיה השליח, וענוה זו היא האות שלך שאנכי שלחתיך. ואחרי כן מסיים: כמו שבהוציאך כו' ולא כפי הפירוש הפשוט בפסוק, שראש הפסוק שייך רק לסופו, שבהוציאך הוא המשך למילים וזה לך האות כו', אבל לפירוש המשך חכמה, המילים "וזה לך האות", הם גם שייכים למה שכתוב לעיל. והנה יש ראייה גדולה לפירוש המשך חכמה מטעמי המקרא, שהרי תחת המילה שלחתיך, יש טעם אתנחתא, והוא הפסק מוחלט כמו סוף פסוק, ולפי פירוש המשך חכמה אתי שפיר, אבל אם נפרש שראש הפסוק כולו נמשך לסופו, לא היה לפסוק באתנחתא אלא בזקף קטן וכדו']

⁵ תוכן דבריו, דהנה על מה ששאל משה רבינו ע"ה מי אנכי כו' משיב לו ה' כי אהיה עמך כו' וצריך ביאור: א. מה תשובה היא זו, שהרי שאל שאינו ראוי להיות שליח ומה בכך שה' יהיה עמו, מכל מקום לדבריו אינו ראוי לתפקיד זה. ב. מדוע נתן ה' למשה אות ששלחו, וכי משה מסופק שה' שלחו שצריך אות. ג. מה ענין קבלת התורה תשובה שיהיה ראוי להיות שליח. ד. מדוע מדקדק הכתוב לפרש שקבלת התורה תהיה על ההר הזה, ומאי נפקא מינא היכן תהיה קבלת התורה.

ומבאר המשך חכמה ביאור נפלא בעומק הענין. דהנה, כתיב (במדבר פרק יב פסוק ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִי וְעָנִי מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, והיינו מכל אדם ממש, אפילו מתינוק קטן. והוא פלא גדול, הרי משה ראה שבידו לשנות טבע העולם, ואיך לא יתפעל האדם מזה, ועוד שיהיה עניו יותר מתינוק קטן. אבל באמת הסיבה לענוה זו היא השראת השכינה, "מפני שגדלה השגתו באלקות פנים אל פנים, ודבוק תמיד באלוקים אמת, והוא בטל ממצואותו האנושית כנר בפני האבוקה, ולפי ערך גדלו בהשגה באלקות, יודע הוא כי הוא אפס ואין".

וכיון שהשראת השכינה מביאה לענוה, לכן הוא גם כן להפך, שענוה מביאה להשראת השכינה, שהם תלויים זה בזה, כמו שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תורה פרשת כי תשא רמז שצו) "אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו" ע"כ, ומטעם זה השרה שכינתו על הר סיני שהוא הנמוך מכולם, כמו אמרו חז"ל (מגילה כט, א) "דרש בר קפרא מאי דכתיב (תהילים סח, יז) 'למה תרצדון הרים גבננים' יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני, כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני, כתיב הכא גבננים וכתיב התם (ויקרא כא, כ) 'או גבן או דק', אמר רב אשי

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[י]

(ג, יג-יד) ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם: ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר זה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם:

מה פירוש הפסוק אהיה כו'

(ג, יג-יד) ואמרו לי מה שמו כו' אהיה אשר אהיה כו' אהיה שלחני אליכם. יעוין מה שכתבתי בפרשת ברכה (דברים לד, יב

של אהבת ישראל.

ועל פי זה יבואר הכל. דהנה, כאשר ישראל ראויים, השגחת ה' עליהם היא בגלוי, ואז כביכול נראה לעין כל תפילין של ה' שבראש, שהם אהבת ישראל בגלוי, ואז אימתו מוטלת על הבריות בגלוי, ויש הנהגה ניסית לישראל, אבל כשאנשים ראויים, אין ה' מגלה את התפילין שבראש, וכביכול יש לו רק תפילין שביד, וחסר שם מ"ב שאימתו מוטלת על הבריות, ואין לישראל אלא הנהגה טבעית כביכול. וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ק"ח, ב) על הפסוק (תהלים ק"ג, ט) "מושיבי עקרת הפית", "אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב מושיבי עקרת הבית, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רכוננו של עולם, שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים", והיינו הנהגה טבעית מוסתר.

וזה אשר שאל משה את ה', אם יאמרו לי מה שמו, כלומר, באיזה בחינה ה' יגאל אותנו, דכידוע שמו של ה' הוא בחינות התגלותו, כי אין השגה בעצמותו, ועל זה ענה לו ה' ששמו הוא בהנהגה ניסית אשר אהיה, שם מ"ב שאימתו מוטלת על הבריות, ומראה לכל תפילין שבראש, שהיא אהבת ה' לישראל, אבל אם לא יהיו ראויים, תהיה להם הנהגה טבעית ללא תפילין של ראש, וללא שם מ"ב שאימתו מוטלת על הבריות, לכן אמר למשה "אהיה אשר אהיה", כלומר זה שמי בהנהגה ניסית, אבל "ויאמר זה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם", כלומר, תאמר לבני ישראל, שאם לא יהיו ראויים, תהיה להם הנהגה טבעית, ורק אהיה שלחני אליכם, ולא אהיה אשר אהיה, וכפי שהיה באמת כשעלו בבית שני עם עזרא. [והנה רש"י פירש בקידושין שם, ד"ה שם] "שם - בן שתים עשרה וכן ארבעים ושתים לא פירשו לנו" עכ"ל. ונראה שמה שכתב המשך חכמה שאהיה אשר אהיה הוא שם מ"ב, אין הכונה שזה הוא השם, אלא שהוא מרמז לשם הזה.

לא השרה שכינתו רק על הר סיני שהוא הנמוך וקטן מכל ההרים, וכמו שאמרו חז"ל בפרק ד דמגילה (כט, א), עיין שם, על קרא (תהילים סח, יז) דלמה תרצדון הרים גבנונים. ולכן אמר כי אהיה עמך. וזה מה שאתה עניו אמיתי בדעתך שאתה אומר לפני יודע תעלומות מי אנכי וכו' וזה לך האות כו', כי מעונותיך יראו הכל שאתה מקושר באלוקות, והנך שליח מיוחד לי, מה שאתה עניו, הוא סיבה כי אנכי שלחתיך, כמו שבהוציאך העם ממצרים תעבדון כו' על ההר הזה הנמוך מכולם, והבן.

⁶ [י] תוכן דבריו ליישב הדקדוקים בכתוב: א. כיון ששאל משה מה שמו של ה', ואמר לו אהיה אשר אהיה, מדוע אמר לו ה' שיאמר לישראל אהיה בלבד. ב. לא מצאנו ששם של ה' יהיה אהיה, ומהו פעמיים אהיה, ואם שמו רק פעם אחת אהיה, מדוע אמר ה' למשה ששמו אהיה אשר אהיה. ג. כל חצי פסוק יד אין לו ביאור, שכיון שהשיב לו ה' מה שמו, מדוע חזר ואמר למשה "ויאמר זה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". ד. מה שאל משה, שישאלו מה שמו, מה שבקשו לדעת מה שמו, הרי האמונה בה' היתה נחלת בני ישראל וידעו את ה'.

ומבאר המשך חכמה על פי מה שאמרו חז"ל בקידושין (עא, א) וז"ל: "אמר רב יהודה אמר רב: שם בן ארבעים ושתים אותיות, אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו, ועומד בחצי ימיו, ואינו כועס, ואינו משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו; וכל היודעו והזהיר בו והמשמר בו בטהרה, אהוב למעלה ונחמד למטה, ואימתו מוטלת על הבריות, ונחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא" ע"כ. וביאר המשך חכמה בפרשת וזאת הברכה (לד, יב ד"ה והנה), שהשם אהיה אשר אהיה, רמז לשם בן ארבעים ושתים אותיות שאמרו חז"ל, שאהיה עולה כ"א, ופעמיים אהיה עולה מ"ב. ושם זה אימתו מוטלת על הבריות.

ולכן שם זה מרומז בתפילין, שבתפילין של יד יש כ"א פעמים שם הויה, וכן בתפילין של ראש יש כ"א פעמים שם הויה, ויחד הם שם מ"ב, ולכן בתפילין כתוב (דברים כח, י) "ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מפך" ואמרו חז"ל ברכות (ו, א) אלו תפילין שבראש, כיון ששם מ"ב מרומז בהם שאימתו מוטלת על הבריות. ולכן אמרו חז"ל כל זמן שבין עיניך יהיו שתים (מנחות לו, א), שצריך להיות תמיד שתי התפילין יחד של יד ושל ראש כי יחד הם שם מ"ב, ואמרו חז"ל בברכות (שם) שבתפילין של ה' יש פרשיות

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יא]

וזה מה⁸ שאמר האי צדוקי (חגיגה ה, ב) עמא דאסתיר מריה פניו מנייהו כו' אחוי ליה ועוד ידו נטויה, שנאמר (ישעיה נא, טז) ובצל ידי כסיתיך, שהראה לו שאף על פי שהתפילין של ראש אינו נראה שעל פניו, אבל תפילין של יד רחמותיה לגבן איכא, שנאמר ובצל ידי כסיתיך, ודו"ק.

[יב]

(מלכים א פרק ט, ג) ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך אשר התחננתה לפני הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים:

מה הפירוש והיו עיני ולבי שם כל הימים

והנה⁹ בארנו בהפטרות פרשה פקודי, כשהשגחה היא בהעלם,

ויש לדקדק, דהנה הצדוקי אמר שישראל הם עם שה' הסתיר פניו מהם, כדכתיב ואנכי הסתר כו', אם כן מה השיב לו רבי יהושע מקרא דבצל ידי כסיתיך דמשמע שה' מכסה ומגן על ישראל בצל ידו, מכל מקום לכאורה צדק הצדוקי שה' מסתיר פניו מישראל, ומה תשובה היא זאת למה שאמר לו הצדוקי.

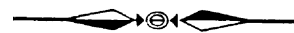
ולאור המבואר לעיל שגם בתפילין של יד כתוב אהבת ה' לישראל, אלא שאינה בגלוי, מתבאר היטב. דהצדוקי לגלגל על ישראל שה' אינו אוהבה, ולכן מסתיר פניו מהם, ועל זה השיב לו רבי יהושע שאין זה נכון, שאף על פי שאהבת ה' לישראל אינה בגלוי, אבל היא בסתר, שבתפילין של יד כתוב אהבת ה' לישראל, ולא השתנה כלום מאהבת ה' לישראל, והסתרת הפנים אינה מפחיתה את אהבת ה' לישראל, אלא שהיא בסתר ולא בגלוי.

⁹ [יב] על פי דרכו בא לבאר הפסוק במלכים: (א), שלאחר שהתפלל שלמה (שם, פרק ח) שישרה ה' שכנינו בבית המקדש, אמר לו ה': 'ויאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך אשר התחננתה לפני הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים' ע"כ. וצריך ביאור: א. מהו כפל הלשון, בתחלה כתיב דכתיב הקדשתי כו', ושוב כתיב והיו עיני כו'. ב. מהו לשון עיני ולבי, ומדוע לא כתוב עיני ולבי בראש הכתוב רק לאחר מכן. ג. מהו לשון "כל הימים", דמשמע ולא בלילות, והוא פלא.

ד"ה (והנה) ששם אהיה שתי פעמים, כ"א, הן כנגד כ"א שמות שבתפילין של יד, וכן הם בתפילין של ראש, ובצירופן יש מ"ב, הוא השם הנורא, שהיודעו, אימתו מוטלת על הבריות (קידושין עא, א). וכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים (מנחות לו, א). ותפילין דמרי עלמא שכתוב בהן אהבת ישראל ומעלתו (ברכות ו, א), אם הכבוד השם יתברך הוא בגלוי, ומקויים וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י), וזה תפילין שבראש (ברכות, שם), שאז שם מ"ב בשלמות. אבל כשהשגחה היא בהסתרת פנים, אז נתגלה רק תפילין של יד, שאינו נראה לרבים, כמו שכתוב (שמות יג, ט) והיה לך לאות ולא לאחרים לאות (מנחות לו, כ). ואז הוא בבחינת שמוני בניך כחולדה הדרה בעקרי ביתך (פסחים קיח, ב). וזה אמר, אהיה אשר אהיה, זה שמי בהנהגה הנסיונית, שאז וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. ובשעה שאין בגלוי, אז רק אהיה שלחני כו', שאין נראית רק תפילין של יד, ודו"ק⁷.

[זה פשוט]

⁷ תמצית דבריו: משה שאל את ה' אם יאמרו לי מה שמו, כלומר, באיזה בחינה ה' יגאל אותנו, ועל זה ענה לו ה' ששמו הוא בהנהגה ניסית אהיה אשר אהיה, שם מ"ב שאימתו מוטלת על הבריות, אבל אם לא יהיו ראויים, תהיה להם הנהגה טבעית. "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה", כלומר זה שמי בהנהגה ניסית, אבל "וַיֹּאמֶר כֹּה יִשְׁרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנֵי אֲלֵיכֶם", כלומר, תאמר לבני ישראל, שאם לא יהיו ראויים, תהיה להם הנהגה טבעית, ורק אהיה שלחני אליכם, ולא אהיה אשר אהיה.

⁸ [יא] על פי דרכו, מבאר כונת הגמרא בחגיגה (ה, ב) וז"ל: 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא (דברים לא, יח), אמר רבא: אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי שהסתירתי פני מהם - בחלום אדבר בו. רב יוסף אמר: ידו נטויה עלינו, שנאמר ובצל ידי כסיתיך (ישעיהו נא, טז). רבי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה ההוא מינא: עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה. אחוי ליה: ידו נטויה עלינו' ע"כ. [פירוש: רבי יהושע בן חנניה היה אצל הקיסר. הראה סימן מין אחד לרבי יהושע, שה' מסתיר פניו מישראל. הראה לו רבי יהושע סימן, שאף על פי כן ידו נטויה עלינו, דכתיב ובצל ידי כסיתיך].

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ששניהם הם שם מ"ב, וזה והיו עיני ולבי שם כל הימים, זה עיני, הוא תפילין של ראש, בין עיניך (שמות יג, טז), ולבי זה תפילין של יד, שהן שימה כנגד הלב (מנחות לז, ב), אבל בלילות, הן רק תפילין של יד, ומקום מקדשו מסור לזרים, עד בוא גואל במהרה בימינו אמן¹⁰.

[יג]

(פיוט בתפלת ר"ה ויוכ"פ) וכל מאמינים שהוא דיין אמת, ההגוי באהיה אשר אהיה

מה כונת הפיוט "שהוא דיין אמת ההגוי באהיה אשר אהיה"

בגמרא¹¹ בעבודה זרה (ד, ב) לא ליצלי איניש מוספין וכו' ביחיד

יהיה רק קדושה בהעלם, והיינו דכתיב בראש הכתוב הקדשתי כו', לעולם, היינו בבחינת הסתר.

¹¹ [יג] על פי דרכו מבאר בדרך נפלאה, את הפיוט לראש השנה ויום כיפור, "וכל מאמינים שהוא דיין אמת. ההגוי באהיה אשר אהיה". והנה לשון הפיוט צריך ביאור: א. מדוע כתב הפיוט לומר שה' דיין אמת, וכי לא די לומר שהוא דיין, בודאי הוא דיין אמת, דאם אינו דיין אמת, אינו דיין. ב. מדוע נוקט הפיוט שה' הגוי באהיה אשר אהיה ולא באדנות, מדוע מזכיר שם זה כאן. ג. מדוע כופל אהיה אשר אהיה.

ומבאר המשך חכמה על פי דרכו לעיל, דאהיה אשר אהיה הוא שם מ"ב. וקודם יש להקדים מה שאמרו בעבודה זרה (ד, ב) וז"ל: "אמר רב יוסף: לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי. אי הכי, דצבור נמי! דצבור נפישא זכותיה. אי הכי, דיחיד דצפרא נמי לא! כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי. והא אמרת: שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה! כו' תורה דכתיב בה אמת, דכתיב (משלי כג, כג): אמת קנה ואל תמכור - אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, דין דלא כתיב ביה אמת - הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין". ע"כ.

[פירוש: אמר רב יוסף לא יתפלל אדם תפלת מוספין בשלוש שעות ראשון של ראש השנה ביחיד, שמא יעינו במעשיו בשעת התפלה וידחו אותו. ומקשה, אם כן בציבור נמי, ומתריך הש"ס, שציבור רב זכותו. ומקשה, אם

כמו בזמן הגלות הזה הארוך, אז הקדושה על מקום מקדש בהעלם, ועומד אחר כתלנו (שיר השירים ב, ט), לכן אסור להקריב על מקום מקדש (מגילה י, א), שבגלות אין נראית קדושה על המקדש, אבל להקריב בבמות גם כן אסור (מגילה י, א תוס' ד"ה ומאי טעמא), שבהעלם, עוד הקדושה קימת, יעוין שם (סוף פרשת פקודי ד, ה, ובהפטרה). מבואר מאוד מה שאמר השם יתברך לשלמה (מלכים א ט, ג) הקדשתי את הבית הזה כו' שמי שם עד עולם, שבזמן הגלות גם כן קדוש, אמנם רק בהתגלות תפילין של יד לבד. והיו עיני ולבי שם כל הימים (שם), שביום, שבזמן שישראל בארץ, ועשרה נסים נעשו במקדש, לבד הקבועים (יומא כא, ב), אז יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י), ואז יהיו תפילין של יד ושל ראש,

ועל פי המבואר לעיל מבאר המשך חכמה, שה' אמר לשלמה, שמקבל תפלתו, וישרה שכנתו בבית המקדש, אלא שיהיה זה בשני בחינות. בזמן הגלות יהיה זה בסתר, ובזמן שישראל יהיו על אדמתם יהיה זה בגלוי. לפיכך כתיב בתחלה הקדשתי כו', והיינו לעולם ועד, אפילו בזמן הגלות קדושת בית המקדש לא בטלה, אלא שאסור להקריב בבית המקדש, כיון שהקדושה היא בהעלם, ועומדת רק בכותל המערבי, כדכתיב (שיר השירים פרק ב, ט) "הנה זה עומד אחר פתלנו", ואמרו חז"ל שמות רבה ב, ב שהוא כותל מערבי שלא זזה שכנה ממנו, וכיון שמכל מקום הקדושה קיימת כמו שאמר ה' הקדשתי כו', לכן הבמות אסורות וזוה איירי רישא דקרא.

ואחרי כן אמר ה' "והיו עיני ולבי שם כל הימים", ימים הוא לשון של גילוי שכנה, והיינו כשישראל שרויים על אדמתם, ואז יהיה גילוי שכנה בגלוי, שעשרה נסים נעשו לישראל מלבד הניסים הקבועים, כמבואר ביומא (כא, ב), ואז ה' כביכול מראה לכל אהבתו לישראל, ורואים גם תפילין של ראש. וזה פירוש הכתוב, "והיו עיני", הם תפילין שבראש שצריך להניח בין עיניך (שמות יג, טז), ו"ליבי" הם תפילין של יד שצריך שיהא שימה נגד הלב (מנחות לז, ב), וזה יהיה "כל הימים" בזמן שיהיו ישראל ראוים לגילוי שכנה, ויהיה לה' תפילין של ראש ושל יד, שביחד הם שם מ"ב, ולכן ויראו ממך.

¹⁰ תמצית דבריו: ה' אמר לשלמה שישרה שכנתו בגלוי, והיינו עיני, הם תפילין של ראש שבין עיניך. ולבי הם תפילין של יד, שצריך שימה כנגד הלב. וזה יהיה כל הימים, בזמן שמצב של ישראל מאיר כיום, והיינו ששרויים על אדמתם, אבל בזמן הגלות

משך חכמה

פרשת שמות, פסקא ה - יג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תסו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

עושה לפנים משורת הדין, ההגוי באהיה אשר אהיה, זה שם בן
מב, השם הנורא שיודעו אימתו מוטלת על הבריות, ואין מוסרין
אותו אלא למי שמעביר על מדותיו, פן ינקם מאויביו. הלא נפחד
מעומק הדין¹².

בג' שעי, ואי בעית אימא משום כו' דעוסק בתורה דכתיב ביה
אמת, דין דלא כתיב ביה אמת, עביד לפנים משורת הדין. כן
מפורש בנחמיה ט (יג), משפטים ישרים ותורות אמת. לכן אמר
וכל מאמינים שהוא דין אמת, בתורה דכתיב בה אמת, ואז אינו

שה' הגוי בשם מ"ב, שהוא אהיה אשר אהיה, "זה שם בן מב, השם הנורא
שיודעו אימתו מוטלת על הבריות, ואין מוסרין אותו אלא למי שמעביר על
מדותיו, פן ינקם מאויביו. הלא נפחד מעומק הדין".

¹² **תמצית דבריו: כונת הפיוט, שהוא דין אמת, כלומר שאינו
עושה לפנים משורת הדין, כיון שדן בתורה שכתוב בה אמת, וה'
הגוי בשם מ"ב, שהוא אהיה אשר אהיה, ששם זה אימתו מוטלת
על הבריות, ולכן יש לרעוד מעומק הדין.**

כן בתפלת שחרית גם לא יתפלל יחידי, ומתריך הש"ס, שתפלת שחרית כל
הציבור מתפלל ומגן עליו, אבל תפלת מוסף שזמנה כל היום יש מתפללין
בבוקר ויש מאחרין. ומקשה והא אמרת שה' יושב ועוסק בתורה בשלוש
שעות ראשונות של היום ולא דן, ומתריך, דדוקא מפני שה' עוסק בתורה יש
לחשוש מהדין, כיון שכתוב בתורה אמת קנה ואל תמכור [פרש"י: אמת
קנה - הוצא הוצאות על תלמוד תורה: ואל תמכור - בחנם למוד אחרים],
אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, אבל כשדן הוא עושה
לפנים משורת הדין].

ועל פי מבואר היטב עומק כוונת הפיוט, דבא לומר לבריות שירעדו מעומק
הדין, כיון שה' דן על פי תורה שכתוב בה אמת, ואין בה לפנים משורת הדין,
ולכן אמר "שהוא דין אמת", שהיא התורה שכתוב בה אמת. ועל זה מסיים